

ПЕРЕДМОВА

Поточний 2021-й рік продовжує пандемічні негаразди, але всі ми сподіваємося, що дуже скоро цей процес піде на спад. Водночас продовжує свій рух у пізнання наукове видання категорії «Б» «Наукові записки НаУКМА. Історія і теорія культури». І тут ми прагнемо не лише не «піти на спад», але й навпаки – посісти чільне місце у світовій наукометриці, чому неабияк сприяє якість текстів, що надходять нам на розгляд.

Нинішній четвертий том пропонує до уваги такі матеріали.

У рубриці «Соціокультурні проблеми давнини і сучасності» фігурують матеріали з різних культурних проявів, та між ними є чимало спільного. Цього разу це продемонстровано танатологічним дискурсом: з одного боку, коментований проф. Р. Демчук радянський досвід ієротопічної меморизації постаті В. І. Леніна, а з іншого – проблематика особистісних вимірів смерті та безсмертя в романах Олдоса Гакслі в поданні І. Караєвої. Одним із основних меседжів останнього матеріалу є своєрідна орієнтальність гакслівського світобачення: «безглуздість життя і абсурдність смерті поступово переростають у стійку концепцію наповненості життя та смиренності». У тезах Р. Демчук основний акцент зроблено на сакралізації простору і моделях ієротопізації за допомогою нових форм мистецтва. У цьому випадку мова йде про символічну роль забальзамованої в московському мавзолеї мумії в контексті ідеологічного проєкту меморизації, що надає нам низку актуальних спостережень і паралелей.

Сюди ж дотичні й виміри міфологеми штучного життя. Л. Гоц підтримує тезу про існування трансгуманістичного дискурсу в досучасних проявах культури та премодерному фольклорі взагалі, котрий авторка і коментує у своєму матеріалі. Архетипи мага-деміурга та оживленої ляльки, яка намагається заслужити статус повноцінного члена соціуму, пронизують світовий фольклор, переходячи в класику модерної літератури, як-от ранньоромантичні фантазії Мері Шеллі чи Ернста Гофмана.

Нарис з міжнародної соціокультурної структурної мережовості не пов'язаний з описаними вище трьома публікаціями, але якнайкраще відбиває саму рубрику. Хоча варто зауважити, що прокоментована вище стаття Л. Гоц має справу як зі сприйняттям нових технологій, так і з аспектами мережевого поширення певних ідей – і саме це розкриває текст проф. В. Панченко та аспірантки Д. Живоглядової. Взагалі, проблематика мережевих структур та їхньої ролі в цивілізаційному процесі була вельми актуальна в працях антропологів на межі тисячоліть, проте так і не була розкрита достатньою мірою. Тому зараз, після певної кількості років згасання цікавості до цього дискурсу, саме час поновити його, аби використати наявні спостереження в нових вимірах.

У розділі «Культурна антропология» читач зможе ознайомитися зі статтею Ю. Джулая, в якій уперше проаналізовано результати практик «перечитування» та переосмислення «Патернів культури» Рут Бенедикт, найпопулярнішої антропологічної праці ХХ ст., які невідкладно слід додати до енциклопедичної репрезентації особливостей описів Р. Бенедикт «живих», локальних культур стародавнього світу у відповідних патернах цих культур. Достатньо інформативними для читачів можуть стати аргументи критичного аналізу та відповідних застережень Є. Осієвського щодо прийняття методологічних засад програми «нової меланезійської етнографії», які було систематично викладено в праці М. Стратерн «Гендер дару».

Розпочинає ж рубрику роздум Я. Бондарчук про витоки людської релігійності на матеріалах кісткових культів, що потенційно проявилися в передсапієнсні часи світланку людства. Редакція не погоджується з декотрими тезами авторки, але цей нарис, безумовно, має право на друк. Зрештою, це стосується кожного нашого матеріалу, адже ми сприяємо науковій полеміці на шпальтах видання. Тож коли після прочитання нарис у чергового фахівця з проблематики виникне бажання написати критичну відповідь, це цілком відповідатиме нашій меті.

Рубрика *«Іконологія та іконографія»* представлена цього разу матеріалами, пов'язаними водночас із християнською іконографією та з грецькою парадигмою.

Теорію ікони від грецького архонта Христоса Яннараса (нар. 1935) описує в тематичному огляді аспірантка Т. Мосякіна, розкриваючи тлумачення антропологічно-апофатичної ходи пізнання людини «зсередини ікони», яка і дозволяє, на її думку, побачити в іконології Х. Яннараса пояснення появи сенсу зміни життя в розірваному досвіді еросу на життя в послідовному досвіді аскези.

Продовжує розділ академічна дискусія навколо цікавого (нині, на жаль, втраченого) фрагмента фрескового розпису над сходами південної башти храму Софія Київська. Базовий виклад аргументує фахівець з проблематики Софії та її образності проф. Н. Нікітенко. Вона запропонувала цікаві паралелі в контексті культурної гібридності давньоруської знаті часів Володимира Святославича та Ярослава Володимировича. Авторка також відома своїм внеском у дискусію щодо того, хто ж із цих двох князів був фундатором храму (і, відповідно, яким часом варто датувати фрески). Нинішній текст почасти проливає світло і на цей нюанс. Відповідь Д. Короля не розходиться з трактовками попереднього автора в цілому, але уточнює певні деталі в контексті культурної гібридності Північної та Східної Європи IX–XI ст. Автор обґрунтовує можливість християнського прочитання пам'яток традиційного мистецтва «варварських» політій раннього середньовіччя з одночасним язичницьким обґрунтуванням мотивів візантійського храмового оздоблення – однозначно біблійних для їхніх творців, але далеко не однозначних для тодішніх глядачів.

Рубрику *«Перформативні аспекти культури»* репрезентовано двома статтями. У першій з них Б. Чумаченко робить оригінальну аналітичну спробу опису рецептивних узагальнень поняття сміхової культури з праці М. Бахтіна «Творчість Франсуа Рабле і народна культура середньовіччя та Ренесансу» на тлі занурення автора цієї праці в самореференцію «зламаного життя». У статті Ж. Шклярченко читач матиме можливість долучитися до розуміння інтермедіального та інтердисциплінарного характеру залучення сучасного масового глядача в багатоманітний тематичний світ перформативного мистецтва, в мережах якого саме мистецтво виконавців стає основою інтелектуального пробудження та зростання глядача.

У нашій традиційній рубриці *«Практики вивчення та збереження старожитностей культури»* подано статтю О. Бондарець, яка аналізує майже всі виміри дискусії вітчизняних теоретиків і практиків музейної справи навколо напрацьованого розуміння необхідних концептуальних та інституційних кроків у напрямку здатності стати інституційною мережею – інтегральним соціальним простором зі збереження та розвитку історичної пам'яті. Важливо, що дискусії вітчизняних спеціалістів розглянуто в контексті розвитку останніх диспутів Міжнародної ради музеїв.

У розділі *«Матеріли до вивчення культури»* читач ознайомиться зі спробою проф. О. Петрової як митця і теоретика репрезентувати встановлену суголосність художнього досвіду авангарду 10–20-х років ХХ ст. та українського художнього досвіду останнього десятиліття ХХ ст. у понятті «художньої недовіри», яке, на думку авторки, відкриває новий – антропологічний вимір відновленню ідейної суголосності зразків малярського досвіду впродовж ХХ ст.

Юрій Джулай, Денис Король